

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

SPEECH

Michiel van Nispen

Voorzitter parlementaire enquêtecommissie

Fraudebeleid en Dienstverlening

Bij de presentatie van het rapport,

26 februari 2024

Gesproken woord geldt

Ik was iemand die altijd een glimlach op haar gezicht had en een hardwerkende moeder, totdat die glimlach van mijn gezicht werd afgenomen met een brief van de Belastingdienst waarin stond dat ik een bedrag terug moest betalen... 125.000 euro. De lachende moeder was er niet meer.

Dit is een quote van Dulce Gonçalves Tavares.

Een van de gedupeerden van overheidshandelen die wij gesproken hebben.

Er zijn er veel aanwezig vandaag.

Ik wil hen in het bijzonder van harte welkom heten.

Het zijn hun indringende verhalen die wij bij ons onderzoek steeds voor ogen hebben gehad.

Dat is te lezen in ons rapport, dat ik vandaag aan ga bieden aan de Kamer.

Voorzitter,

Ik zeg ONS rapport.

Want ik sta hier nu met Senna Maatoug en Thierry Aartsen.

Maar dit rapport voelt als een product van ons achten, zeggen wij tegen:

Lammert van Raan, Farid Azarkan, Sylvana Simons en Evert-Jan

Slootweg, en onze voormalig voorzitter Salima Belhaj.

Heel hartelijk dank.

Ook veel dank aan de fantastische ploeg onderzoekers en stafleden.

Die op de achtergrond heel hard hebben gewerkt en dat voortreffelijk hebben gedaan.

We wisten uit publicaties en andere onderzoeken grotendeels al *wát* er was gebeurd, in het toeslagenschandaal.

Maar de *waarom*-vraag was nog niet beantwoord.

Hoe kan worden verklaard dat de wijze waarop de overheid fraude bestrijdt zich zo heeft ontwikkeld tot een nietsontziende fraudejacht?

Het heeft de commissie diep geraakt wat de gevolgen hiervan waren voor mensen.

Dat is heel erg verdrietig en kan niet in alle gevallen worden hersteld.

Dat geldt voor sommigen ook als het gaat om het vertrouwen in de staatsmachten.

Het gevoel dat de regels van de rechtsstaat niet voor jou golden, kan niet worden gerepareerd.

Zoals verschillende gedupeerden tegen ons hebben gezegd:

Er is niks meer wat Nederland voor mij en mijn kinderen kan doen...

De titel van ons rapport is:

Blind voor mens en recht.

Dat is niet voor niets.

Het is de kern van wat er is gebeurd.

In een verhard politiek en maatschappelijk klimaat zijn de drie staatsmachten blind geweest.

Blind voor mens en recht.

Want als je mensen een brief stuurt dat ze in korte tijd 125.000 euro terug moeten betalen.

Als je mensen die niet gefraudeerd hebben wel zo behandelt.

Als je wetten maakt en goedkeurt zonder oog te hebben voor de gevolgen voor mensen.

Als mensen zelfs in de rechtszaal geen rechtvaardigheid konden afdwingen.

Dan is er sprake van blindheid. Bij alle staatsmachten.

Blind voor mensen. En blind voor hun rechten.

Hierdoor zijn levens van mensen vermorzeld.

Gerda en Jurgen Deceuninck zeiden tegen ons:

Je raakt je huis kwijt. Je kunt je huurhuis niet meer betalen. Je kunt je boodschappen bijna niet meer betalen.

Ja, mijn wereld staat op z'n kop: je wordt uitgemaakt voor fraudeur.

*Alles wordt je afgepakt, tot je menselijkheid aan toe.
Ze hebben aan mijn zelfrespect gezeten als mens.*

In een nietsontziende fraudejacht is de overheid zich op gaan stellen als tegenstander van haar burgers.
Hierdoor zijn grondrechten van mensen geschonden en is de rechtsstaat terzijde geschoven.
De overheid heeft mensen hun waardigheid ontnomen.
En hun bestaanszekerheid.
Dit heeft geleid tot vermorzelde levens, kinderen van wie de jeugd is ontnomen en een groot maatschappelijk wantrouwen richting de overheid.

*Ik werd al heel vroeg volwassen en ik nam taken op mij die ik niet op mij hoorde te nemen op zo'n leeftijd....
Je kunt mijn jeugd niet bestempelen als een jeugd. Ik heb geen jeugd gehad.
Ik deed geen leuke dingen. Ik deed niet de dingen die ik zou willen. Ik deed dingen die ik moest doen.... Ik wist gewoon: wakker worden betekent werken. Dat was het.*

(Dit is Milton, die vanaf zijn 14^e ging werken, om zijn moeder en broertje te helpen, en zelf zijn droom kapitein te worden heeft opgegeven)

Het is wrang dat er zoveel beleidsinzet en aandacht was voor fraudebestrijding bij inkomensondersteuning, precies op een terrein waar het gaat om mensen die de bescherming van de overheid nodig hebben. De commissie vindt het pijnlijk dat juist het systeem van sociale zekerheid en toeslagen, dat bedoeld is om mensen te ondersteunen, diezelfde mensen in de vernieling heeft geholpen.

Deze mensen konden niet op de rechtsstaat rekenen.
Terwijl de rechtsstaat er juist voor mensen moet zijn.
De rechtsstaat is niet zo maar een abstract begrip, maar dient er onder meer toe mensen te beschermen tegen handelingen van de overheid.
Het hele idee van een rechtsstaat is dat:
Fundamentele rechten worden gerespecteerd;
De overheid zelf de wet naleeft;
De rechtsstaat beoogt een menswaardig bestaan te bieden;
Met oog voor het individu, in gelijkwaardigheid.
Overheidshandelen hoort geen onevenredige gevolgen voor mensen te hebben.
En, in een rechtsstaat is er toegang tot het recht.
Niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk.

Een overheid die zich niet aan de eigen wetten houdt verliest legitimiteit, gezag en waardigheid, en daarmee het vertrouwen van mensen.

Een gedupeerde van de Fraudewet in de sociale zekerheid vertelde ons over het UWV en zijn onterechte fraudebeschuldiging:

Ik heb echt serieus last van deze periode gehad, ..., vooral omdat ik daarna als een fraudeur ben weggezet, terwijl ik dat aantoonbaar niet was. ...

Ik schaamde mij voor de situatie waarin ik zat.

Ik heb sindsdien de overheid als onbetrouwbaar ervaren.

Dan kom ik nu op: waardoor kon het gebeuren?

Veel gedupeerden die we hebben gesproken vroegen zich af:

Waarom ik? Ik ben geen fraudeur, waarom ben ik zo hard aangepakt?

De commissie kan geen exacte antwoorden geven op vragen van individuen waarom nou juist zij in concrete gevallen zo hard zijn aangepakt.

Wij hebben wel verschillende verklaringen kunnen vinden, hoe voor de groep mensen die toeslagen en/of uitkeringen ontvingen, dertig jaar fraudebeleid ontaardde in een nietsontziende jacht.

En hoe het kon gebeuren dat de staatsmachten blind zijn gebleken en gebleven voor de gevolgen voor mensen, waardoor de rechtvaardigheid uit het oog is verloren, en met een fouten- en fraudejacht de grondrechten van mensen zijn geschonden.

1

Allereerst concluderen we dat kabinetten veel fouten en verkeerde keuzes hebben gemaakt bij het ontwerpen, invoeren en aanpassen van wetten in de sociale zekerheid en toeslagen. Deze verkeerde politieke keuzes hebben de basis gelegd voor veel ellende voor mensen.

Een voorbeeld hiervan is de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen.

Deze wet, die de Toeslagen regelde, zegt dat mensen zelf hun inkomen moeten schatten op basis waarvan mensen een voorschot ontvangen.

Het gaat om massale processen, zonder goede bescherming van mensen.

Dit heeft grote financiële risico's, die op het bordje van mensen zijn geschoven. Hierbij is géén hardheidsclausule opgenomen, die het mogelijk

maakt om van de regels af te wijken.

Ook heeft de wetgever niet gezorgd voor een duidelijke interpretatie van een belangrijk wetsartikel (artikel 26) dat uiteindelijk een rol heeft gespeeld in de ellendige alles-of-niets-benadering, waarbij een kleine tekortkoming in de aanvraag tot een torenhoge terugvordering kon leiden. Deze verkeerde keuzes bij het ontwerp hebben volgens de commissie de basis gelegd voor veel ellende waar mensen jaren later in zijn gestort.

We zien soortgelijke verkeerde keuzes ook bij andere wetten. En niet alleen bij het ontwerp, ook bij de invoering en de uitvoering gaat dit mis.

Het erge is: Sommige fouten zitten al bijna twintig jaar in wetten en regels.

Tot op de dag van vandaag faalt de wetgever in het oplossen van deze problemen, terwijl mensen nog steeds de gevolgen hiervan dragen. Zowel de wetgevende als de uitvoerende macht zijn blind geweest voor de uiteindelijke gevolgen van de slechte wet- en regelgeving voor mensen.

2

Een tweede conclusie die we trekken:

Mensen die een foutje maakten, werden behandeld als fraudeur.

Het is onduidelijk welke informatie mensen precies aan moeten leveren, bij het aanvragen van een toeslag of een uitkering, waardoor een fout snel is gemaakt.

Dit geldt bijvoorbeeld voor de Fraudewet, waarin het onderscheid tussen fouten en fraude volledig is weggefallen.

Terwijl het een cruciaal verschil is. Bij fraude moet sprake zijn van opzet, met als doel jezelf te bevoordelen.

Het niet volledig en foutloos nakomen van de verplichting informatie aan te leveren (de inlichtingenplicht) werd al gezien als fraude.

Het kabinet koos voor een hoge boete, gelijk aan het bedrag dat iemand ten onrechte had ontvangen.

Als je bijvoorbeeld 10.000 euro ten onrechte had ontvangen moest niet alleen de 10.000 euro terug maar kwam daar een boete van datzelfde bedrag bovenop.

Een klein foutje kon dus bestraft worden met een torenhoge boete én terugvordering.

Hier was geen oog voor mensen.

Men was blind voor de gevolgen.

Dat mensen die een foutje maakten bij het aanvragen van een uitkering of toeslag als fraudeur werden behandeld heeft mensen diep geraakt en

gezorgd voor gevoelens van schaamte en wantrouwen richting de overheid.

Juist de mensen die de overheid het hardst nodig hadden, zijn het hardst geraakt.

3

De derde conclusie is dat staatsmachten ernstig en langdurig tekort zijn geschoten in het bieden van rechtsbescherming.

Mensen konden voor de bescherming van hun rechten niet rekenen op de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht.

De staatsmachten hebben gefaald in het bieden van rechtsbescherming, terwijl hier juist in de sociale zekerheid en bij toeslagen aandacht voor had moeten zijn.

De wetgever heeft er bijvoorbeeld voor gekozen vaker zaken bestuursrechtelijk af te doen, met minder rechtsbescherming dan in het strafrecht.

En in dezelfde periode dat de straffen bij veronderstelde fraude in de sociale zekerheid flink omhoog gingen, koos het kabinet er voor te bezuinigen op de rechtsbijstand, waardoor de rechtsbescherming van mensen nog verder onder druk kwam te staan.

Ook in de uitvoering gaat het mis met de rechtsbescherming.

De Dienst Toeslagen hanteerde een excessieve bewijslast en mensen kregen onterecht de kwalificatie Opzet/Grove schuld.

Daarmee zijn ze niet alleen ten onrechte als fraudeur bestempeld maar was er ook geen redelijke betalingsregeling mogelijk.

Mensen hadden geen schijn van kans.

Op de bestuursrechtspraak konden mensen uiteindelijk ook niet rekenen voor hun rechtsbescherming.

De schrijnende gevolgen voor mensen zijn genegeerd.

Terwijl het de taak is van rechters om te kijken naar gevolgen voor mensen, rechtvaardig te oordelen en recht te doen aan het individuele geval.

De Commissie is hier met name hard over het handelen van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State.

4

De vierde conclusie is dat bepaalde groepen mensen vaker in beeld zijn gekomen bij de overheid als mogelijke fraudeurs. Daarbij zijn de grondrechten op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en gelijke behandeling geschonden

Dit gaat over data. Persoonsgegevens.
Digitale toepassingen, modellen en systemen.
Als je niet oppast dan wordt het hier heel technisch.
Maar ook dit gaat over mensen.
Achter ieder persoonsgegeven zit een mens.
Wetten en regels zijn niet nageleefd en er is onvoldoende gelet op de waarborgen voor mensen bij het gebruik van systemen en modellen.

Een voorbeeld hiervan is de Fraude Signalering Voorziening van de Belastingdienst, dat zonder wettelijke grondslag gegevens verzamelde en deelde en fraudesignalen niet controleerde.
Ook het risicoclassificatiemodel van de Dienst Toeslagen bevatte grove fouten.
Alleenstaande moeders, ouders met een niet-Nederlandse nationaliteit en ouders met de laagste inkomens zijn vaker getroffen bij de fraudeaanpak van de Belastingdienst.
Dat was geen toeval, maar volgde uit het systeem.

Dat is in strijd met het grondrecht op gelijke behandeling. Dat noemen we discriminatie.
Dit soort systemen leidden er namelijk toe dat steeds vaker werd gevist in hetzelfde kleine hoekje van de vijver, wat inhoudt dat steeds mensen met dezelfde persoonskenmerken, of uit dezelfde type wijken werden geselecteerd en gecontroleerd omdat bij hen het vermeende risico op fraude hoger zou zijn.

Mensen werden niet gezien als individuen maar als groep met bepaalde kenmerken en 'dus' een hoger risico op fraude, volgens die logica.

Ook hier was men blind voor mensen:
Blind voor het feit dat achter elk (persoons)gegeven een mens schuilgaat en dat de waarborgen voor het uitwisselen, gebruiken en koppelen van gegevens daarmee ook waarborgen voor mensen zijn.

5

De vijfde conclusie is dat de politiek financiële keuzes heeft gemaakt zonder oog voor de gevolgen van mensen.

Door ondoordachte bezuinigingen, dwingende financiële afspraken en perverse prikkels in de fraudebestrijding, zijn mensen onzichtbaar geworden in de politieke besluitvorming.

Vanaf de jaren '80 zien we hervormingen en de wens van een efficiëntere en effectievere overheid.

Verzakelijk, minder personeel, meer nadruk op zelfredzaamheid: allemaal kenmerken van New Public Management.

Deze trend zet door en vertaalt zich ook in bezuinigingen op uitvoeringsorganisaties.

Dat lijken soms makkelijke bezuinigingen die geen pijn doen, maar de bezuinigingen op de Belastingdienst en het UWV gingen rechtstreeks ten koste van de dienstverlening aan mensen.

Kantoren werden gesloten en er werd meer ingezet op ICT.

We zien ook dat financiële keuzes zijn gemaakt en vervolgens het geldbedrag leidend werd, terwijl de gevolgen voor mensen bij de politiek nog niet eens in beeld zijn.

Een voorbeeld hiervan is de 180 miljoen die vasthing aan de Fraudewet.

De bezuiniging was ingeboekt, onduidelijk was hoe dat moest.

En toen bleek dat dit helemaal niet zo eenvoudig te realiseren was werden er maatregelen bedacht om toch dit bedrag te halen.

Eerst het geld, dan de mensen.

Deze financiële dominantie in de gemaakte keuzes heeft geleid tot een verdere verharding van het fraudebeleid en de dienstverlening verminderd, waardoor mensen in de praktijk nog harder zijn geraakt. Blind voor de gevolgen van mensen.

6

Tenslotte concluderen we dat Kamerleden actief hebben bijgedragen aan hard fraudebeleid en ellende voor mensen niet wisten te voorkomen

Er komt in Nederland geen wet tot stand zonder instemming van een meerderheid van het parlement.

Dat brengt een zware verantwoordelijkheid met zich mee, die onvoldoende is vervuld.

Wetten met ontwerpfouten zijn zonder fundamentele wijzigingen door beide Kamers aangenomen.

De wet aanpak fraude door bestandskoppeling wordt zelfs als hamerstuk aangenomen door beide Kamers, terwijl het hier ging, of had moeten gaan, om het waarborgen van grondrechten van mensen.

Daarnaast hebben Kamerleden en journalisten een aanjagende rol gespeeld in de verharding van het fraudebeleid. In het samenspel van politiek en media overheersten enkelvoudige beelden, waardoor de werkelijkheid geweld is aangedaan. Door een papegaaiencircuit, waarbij journalisten en politici elkaar napraten, ging het in een verhard politiek en maatschappelijk klimaat onevenredig vaak over fraude in de sociale zekerheid. Als het ging over mensen met een migratieachtergrond dan was de ophef nog groter. Dit heeft gevolgen gehad.

Ons oordeel is dat het parlement in meerderheid heeft gefaald in haar wetgevende en controlerende taak en hiermee medeverantwoordelijk is voor de basis van de ellende voor mensen.

Deze zes conclusies bieden verklaringen voor wat er gebeurd is. Maar die verklaringen staan niet op zichzelf.

Het is bijvoorbeeld niet zo dat door één slechte wet alle ellende is veroorzaakt. Het is ook niet zo dat dit een optelsom is van ontwikkelingen die allemaal op hetzelfde moment plaatsvonden.

Het is gelaagder en complexer.

De verklaringen laten verschillende tekortkomingen zien, die elkaar opvolgden of tegelijkertijd plaatsvonden.

Ze versterkten elkaar en hebben de gevolgen voor mensen verergerd.

Een voorbeeld:

Terwijl het fraudebeleid harder wordt, mede door financiële keuzes, kiest het kabinet er ook nog voor meer zaken bestuursrechtelijk af te doen, met minder rechtsbescherming.

Tegelijkertijd kiest het kabinet er ook voor om te bezuinigen (ook een financiële keuze) op de rechtsbijstand, met minder rechtsbescherming tot gevolg.

De Tweede Kamer weet deze samenhang onvoldoende te doorgronden en tegen te houden.

Een ander voorbeeld:

De Tweede Kamer stemt in met een wet met weeffouten zonder hardheidsclausule, de AWIR, de wet die de toeslagen regelde.

Het Kabinet kiest voor uitvoering door de Belastingdienst die dit niet goed aan kon, met een ICT systeem dat hier niet klaar voor is.

Het gevolg is: geld uitdelen aan huishouden zonder toezicht vooraf in een massaal proces.

Na slechte en te snelle invoering zonder volwassen handhavingsbeleid schrikt men zich kapot, en komen er daarna noodgrepen met grote terugvorderingen voor mensen met de laagste inkomens tot gevolg.

Vanaf 2008. Let wel, dat is dus ruim voor de Bulgarenfraude in 2013!

De Belastingdienst heeft door bezuinigingen capaciteit tekort, waardoor mensen digitale berichten krijgen zonder contact met mensen.

Sterker nog: waar ouders het contact proberen op te zoeken, is de Belastingdienst een soort 'schim' die stukken kwijt raakt en ook haar archief niet op orde heeft.

Dossiers zijn onvolledig en soms onjuist.

De rechter geeft de uitvoering consequent gelijk, waardoor de overheid zich gesterkt voelt in de eigen interpretatie van de wet, en de problemen laat bestaan.

Geld om fraudebeleid te kunnen uitvoeren moet terugverdiend worden (daar heb je weer zo'n financiële prikkel).

Om dat te bereiken werden data gekoppeld en werd risicogericht toezicht geïntensiveerd zonder de juiste waarborgen, waardoor grondrechten van mensen zijn geschonden.

Om het toezicht uit te breiden werden de mensen die daarvoor nodig waren weggehaald van de afdeling bezwaar.

Waardoor mensen langer moesten wachten op de afhandeling van bezwaren en de rechtsbescherming daarmee weer minder werd.

Ofwel:

Deze verklaringen hangen met elkaar samen, versterken elkaar,
En hebben de gevolgen voor mensen erger gemaakt

Er was gewoon sprake van een misverstand.

Ik probeerde dat aan de kaak te stellen bij de Belastingdienst, maar ik heb daar geen ingang.

Je kunt niet even bij de Belastingdienst aanbellen en aangeven: joh, waar zijn jullie nou helemaal mee bezig?

Dus ik kon mijn onschuld, onze onschuld, niet bewijzen.

Dit was Mohamed El Bali, eigenaar van een gastouderbureau.

De kern is dat alle staatsmachten blind zijn geweest voor mens en recht.
Blind voor de gevolgen van politieke keuzes voor mensen.

Blind voor wat er gebeurt als je mensen ten onrechte het label 'fraudeur' opplakt.

Blind voor wat er gebeurt met de dromen en toekomst van kinderen.

Blind ook voor een rechtvaardige behandeling, zoals het recht om niet steeds er uit gepikt te worden omdat je in een bepaalde wijk woont of een bepaalde achtergrond hebt.

Blind voor het belang om je recht te kunnen halen in een rechtsstaat.

Blind voor de gevolgen van bezuinigingen op dienstverlening en rechtsbescherming.

Steeds was er iets anders belangrijker dan een rechtvaardige behandeling van mensen die afhankelijk waren van uitkeringen en toeslagen, het respecteren van grondrechten en het bieden van rechtsbescherming.

Waar een overheid blind is voor mens en recht, raken mensen vermorzeld.

Deze verblinding is geen natuurverschijnsel.

Het is niet vanzelf gegaan, maar het gevolg van politieke keuzes.

De verschillende staatsmachten hebben hierin allemaal een uitdrukkelijke verantwoordelijkheid.

Het was hun taak mensen te behoeden voor deze dramatische gevolgen.

Maar er is ernstig gefaald, taken zijn verwaarloosd.

Hiervoor zijn eigenlijk geen excuses:

'Vergeten dat het om mensen gaat',

'het niet ontvangen van signalen',

'andere belangen die spelen':

Niemand zou zich moeten verschuilen met dit soort argumenten.

Het was de *táák* van bewindspersonen, Kamerleden, mensen in de uitvoering en van rechters om de gevolgen voor mensen uitdrukkelijk voor ogen te *hebben*, te *houden*, en te *onderzoeken* wat de gevolgen van hun handelingen, keuzes en beslissingen zijn voor mensen.

Want de rechtsstaat is er voor mensen.

Het had anders *kún*nen gaan.

Het had zelfs anders *móé*ten gaan.

En dat het anders *kán*, hebben wij ook gezien.

We hebben gezien dat mensen het verschil kunnen maken.
In negatieve zin, maar zeker ook in positieve zin.
We zijn in ons onderzoek voorbeelden tegengekomen van mensen die niet blind zijn geweest, die tegen de stroom in het verschil probeerden te maken of hebben gemaakt, voor mensen.
Denk aan advocaten die tegen lage betaling alles deden voor hun cliënten.
Het Kamerlid en de journalist die alles uit de kast haalden voor de onthulling van een schandaal.
De klokkenluider die wél zorgvuldig de bezwaren bleef behandelen.
Of de rechters uit Rotterdam die tegen de stroom in de alles-of-niets-benadering bleven verwerpen omdat de gevolgen voor mensen dramatisch waren.
Dit is een zeer niet uitputtende opsomming.
Hoe moeilijk dat soms ook kan zijn binnen een organisatie, mensen kunnen van betekenis zijn.
Voor andere mensen concreet, of door een steen te verleggen in het beleid of de organisatiecultuur.

Maar veel te vaak is dat niet gebeurd,
Of kregen moedige mensen niet de ruimte.

Zo lang dat niet gebeurt, wordt het vertrouwen in de overheid niet hersteld:

Hebben we vertrouwen in de overheid? Ja, we hebben vertrouwen in de enkele mensen die het echt goed menen met ons en echt met ons meevechten.

Maar nu is dit weer beloofd en niet nagekomen, voor de zoveelste keer, terwijl we allemaal weten dat het iedereen kon overkomen. Zelfs u kon het overkomen.

Aldus Jurgen Deceuninck.

Weet u wat nou het schokkende van dit alles is?
Dat dit eigenlijk al lang niet meer schokkend is.

Veel zaken die de commissie constateert of aanbeveelt zijn niet geheel nieuw. Veel is al eens gezegd, opgeschreven of voor gewaarschuwd.
Dat maakt het echter niet minder alarmerend.
Integendeel.

Dit had al voorkomen kunnen of zelfs moeten worden, als de overheid niet blind was geweest en gebleven voor mens en recht.

En als eerder was besloten om de rechtsstaat te versterken.

Door de schok die de onthullingen in het Toeslagenschandaal teweeg heeft gebracht zijn er tal van verbeterprogramma's opgezet.

Maar het probleem zit dieper.

De patronen en risico's die hiertoe hebben geleid zijn niet verdwenen, breed binnen de overheid

De blindheid voor mensen en voor hun rechten is er nog steeds.

Een indringende constatering is dan ook dat het wéér gruwelijk mis kan gaan.

Dit kan morgen weer gebeuren.

Zo lang de overheid zich niet aan de eigen wetten houdt.

Zo lang grondrechten niet worden gerespecteerd, waarborgen ontbreken en rechtsstatelijk handelen niet dagelijks in praktijk wordt gebracht.

Zo lang geen invulling wordt gegeven aan macht en tegenmacht.

Zo lang de staatsmachten blind blijven voor mens en recht.

Zo lang blijft het risico bestaan dat mensen door overheidshandelen worden vermorzeld.

Dat kan ieder van ons overkomen.

Alle staatsmachten hebben, ieder op een eigen manier, een rol gespeeld in het fraudebeleid.

De wetgever, de uitvoering (waaronder de ambtenarij), en de rechtspraak, maar ook de media.

De commissie constateert dat er veel herhaling is van gedrag en patronen.

Om lering te trekken is er verandering van vastgeroest gedrag nodig.

Dat zou iedereen aan het denken moeten zetten.

Doe uw werk, en doe dat zorgvuldig.

Vervul uw taak in onze democratische rechtsstaat en doe dat met oog voor mensen.

Niet langer blind, voor mens en recht.

We zien dit opnieuw fout gaan bij de hersteloperatie.

De commissie heeft geen onderzoek gedaan naar de hersteloperatie in het Toeslagenschandaal. Dat was buiten het bereik van ons onderzoek.

Maar, wij constateren wél dat het compenseren van mensen niet goed loopt en tot veel onvrede en wantrouwen leidt.

Dit helpt allerm minst bij het herstel van vertrouwen in de betrouwbaarheid van de overheid.

Daarnaast constateert de commissie dat de hersteloperatie vele miljarden euro's gaat kosten.

Het vermorzelen van mensen heeft dus een hele hoge prijs.
In verschillende opzichten.

Het is een verplichting dat er herstel wordt geboden.

Aan de mensen die dit is overkomen.

En vooral aan de kinderen die zijn geraakt.

Luister naar hen, naar hun wensen en behoeftes, en handel daar naar.
Dat is een morele plicht.

Het gaat niet alleen om goede intenties.

Het gaat om het adresseren van de dieperliggende patronen, die deze ellende hebben veroorzaakt.

In dat licht moeten onze aanbevelingen worden gezien.

Iedereen moet kunnen rekenen op een rechtvaardige behandeling van de overheid. Om dat te bereiken moet de rechtsstaat worden versterkt en er weer zijn voor mensen. Grondrechten worden gerespecteerd en er wordt rechtsstatelijk gehandeld.

De grondwettigheid van wetten moet worden getoetst. Zowel *vooraf*, door de wetgever, als *achteraf*, door de rechter.

Er moet meer kennis komen over de risico's van data, digitale toepassingen en de waarborgen voor mensen.

Daar hoort ook een forse versterking van de toezichthouder bij, de Autoriteit Persoonsgegevens.

De overheid moet in dienst staan van mensen.

Overheidshandelen mag nooit leiden tot onevenredig grote nadelige gevolgen voor mensen.

Daarom moet de Algemene Wet bestuursrecht fundamenteel worden gewijzigd, zodat de mens uitdrukkelijk centraal staat bij al het handelen van de overheid en deze wet weer 30 jaar mee kan.

Het begint met een overheid waarmee je persoonlijk contact kunt hebben, dat wordt een recht.

Mensen moeten door de overheid niet worden beoordeeld, laat staan veroordeeld, maar worden begeleid waar dat nodig is.

Het toeslagenstelsel heeft teveel financiële risico's en onrealistische verantwoordelijkheden neergelegd bij mensen.

Er moet politiek lef getoond worden, het toeslagenstelsel moet worden afgeschaft.

Het handhavings- en sanctioneringsbeleid moet ook menselijker.
Er moet meer ruimte komen voor de uitvoering om te handhaven, of niet, en te beboeten of terug te vorderen waar dat gepast en rechtvaardig is.
En alleen als er gefraudeerd wordt, niet bij foutjes.
Pak echte fraude aan, maar sla hierin niet door.

Mensen moeten altijd kunnen rekenen op een juridisch vangnet.
Dat is nu niet zo.
De toegang tot het recht is het fundament van onze rechtsstaat.
Er moet een landelijk dekkend netwerk komen voor hulp en ondersteuning bij sociaal-juridische vraagstukken.
De criteria voor gesubsidieerde rechtsbijstand moeten worden verruimd, de vergoedingen voor de sociaal advocatuur moeten worden verhoogd.

Dit rapport is gericht aan de Kamer, die er op aan kan dringen deze aanbevelingen uit te voeren, maar gaat ook over de Kamer.
In het verleden zijn er door diverse commissies al verbeteringsuggesties aangedragen. Over de werkwijze van de Tweede Kamer.
De commissie vindt dat de Kamer daar nu zélf écht werk van moet gaan maken.
Kamerleden moeten zich realiseren welke machtspositie ze hebben om informatie te krijgen, door te vragen, en niet in te stemmen met niet goed doordachte of ronduit slechte wetten.
Neem die wetgevende taak serieus.

Signalen vanuit de uitvoering, adviseurs, de Nationale Ombudsman en de mensen die door wetten en regels geraakt worden, zijn cruciaal voor het vervullen van de zeer verantwoordelijke taak als volksvertegenwoordiger.

De commissie denkt dat als deze aanbevelingen worden doorgevoerd, nieuwe drama's, waarbij mensen vermorzeld worden door de overheid, worden voorkomen.

Laat het leed van de mensen waar dit onderzoek over gaat niet voor niets zijn geweest.

Ik sluit af met een quote van Milton Moreira Moreno:

*Als jij naar kinderen gaat luisteren ... Wij zijn de toekomst, snap je?
Wij moeten het gaan doen wanneer jullie hier opstaan en denken: ik ga*

met pensioen.

Dan is het onze lichter die het moet overnemen.

Maar ja, als onze lichter geen vertrouwen in jullie heeft of dat nooit heeft gekend, dan moeten jullie niet verwachten dat wij dat gaan doen.

Ik dank u hartelijk voor uw aandacht.